

ศาสตร์และศิลป์การสอนผู้ใหญ่

Science and Art of Teaching Andragogy

นันทวัฒน์ ภัทรกรนนท์

บทคัดย่อ

วิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีความแตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็กเพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากกว่าวิธีการสอนจึงเลือกใช้วิธีที่หลากหลายเพราะวิธีการสอนใดวิธีหนึ่งอาจไม่สนองวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ได้ จำเป็นต้องใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ผู้สอนจึงควรต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการสอนผู้ใหญ่ ดังนั้นการสอนผู้ใหญ่ต้องยึดหลักให้ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้ใหญ่ นั่นคือต้องรู้ หลักการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งโนลส์ เรียกว่าการศึกษาผู้ใหญ่ที่ว่า แอนดราโกจี (Andragogy) ประกอบด้วย มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self – Concept) ผู้ใหญ่จะมีลักษณะที่เติบโต ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีวุฒิภาวะสูง มโนทัศน์ของตนเอง จะพัฒนาจากการพึ่งพาผู้อื่นไปเป็นการนำตนเอง ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะมากขึ้น มีประสบการณ์อย่างกว้างขวางที่จะเป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่าของการเรียนรู้ ขณะเดียวกันก็จะมีพื้นฐานที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ความพร้อมที่จะเรียน (Readiness) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียน เมื่อรู้สึกว่เนื้อหาเหล่านั้นจำเป็นต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคมของตน และแนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning) ผู้ใหญ่จะมุ่งเน้นว่าการเรียนรู้นั้นสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ทันที

ABSTRACT

How adult learning has unlike the learning of the children because adults have more experience how to teach it and use a variety of ways because of teaching methods one may not serve the purpose of adult learning. you need to use a variety of teaching instructors should be knowledgeable about how to teach adults. So parents need to teach them the principles of adult response. There is a need to know Principles of Adult Education, in which Knowles called adults that Mark G. Andrews (Andragogy) include conceptions of learners (Self -concept) will look at growing old. Both the body and the mind High Maturity The self-concept The development will rely on others to bring their own. The experience of the learners (Experience) adults with greater maturity. Has extensive experience will be a valuable resource for learning. Meanwhile, it is fundamental to learning new things. Ready to Learn (Readiness) adults are more ready to learn. When that content is essential to their social roles and status. And learning orientation (Orientation to learning) that will focus on adult learning can be applied in practice immediately.

* อาจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดชีวิตนับตั้งแต่แนวความคิดการเรียนการสอนเกิดขึ้นและพัฒนาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน การสอนได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสตร์ที่สำคัญศาสตร์หนึ่ง ความคิดเกี่ยวกับการสอนมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย การเปลี่ยนแปลงหลักคือตั้งแต่แนวคิดที่ว่าการสอนในฐานะที่เป็นศิลป์ (Art) และเป็นศาสตร์ (Science) เริ่มตั้งแต่การสอนที่ไม่มีรูปแบบจนถึงการสอนที่มีรูปแบบ คำว่าศาสตร์ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 หมายถึง ระบบวิชาความรู้ องค์การยูเนสโกได้เผยแพร่แนวคิดสังคมการเรียนรู้ ในรายงาน“เรียนรู้เพื่อชีวิต” (Learning to Be) ในปี ค.ศ. 1972 กล่าวคือสังคมการเรียนรู้ เป็นสังคมที่หน่วยงานทั้งหมดของสังคมเป็นผู้จัดการศึกษา ไม่ใช่เป็นเพียงสถานที่ที่รับผิดชอบจัดการศึกษาในระบบเท่านั้นสมาชิกในสังคมนั้น ๆ มีส่วนร่วมรับผิดชอบอย่างเต็มที่กับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จะทำให้ประชาชนสามารถศึกษาหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย ประชาชนสามารถวางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้โดยแสวงหาโอกาสที่จะศึกษาต่อเนื่อง และเลือกวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาของไทย ดังที่ระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 (2553: ออนไลน์)

ว่า การศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค้จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีสถานศึกษา อันได้แก่ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษา หรือหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐหรือเอกชน ที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ คือ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ศาสตร์การสอนจึงหมายถึงระบบวิชาความรู้เกี่ยวกับการสอนโดยอาศัยรูปแบบการสอน ลักษณะการสอน เนื้อหาที่สะสมและพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับ

ตารางที่ 1 ศาสตร์และศิลป์ในการสอนผู้ใหญ่

	ศัพท์เกี่ยวกับการสอน	ลักษณะการสอน	สาระที่สอน
ศาสตร์ในการสอน	การติว (tutoring)	การสอนซ่อมหรือเพื่อเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในจุดที่เป็นปัญหา	ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทักษะ และเจตคติต่าง ๆ
	การชี้แนะ (Coaching)	การสอนรายบุคคล	สาธิต กำกับ ปฏิบัติ
	การให้คำปรึกษา (Supervising)	การสอนรายบุคคล การสอนกลุ่มย่อย	การกำกับชี้แนะ
ศิลป์ในการสอน	รูปแบบการสอน	ลักษณะการสอน	เนื้อหา
	การครอบงำ (Indoctrination)	ครอบงำ	ลัทธิ ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ
	การปลูกฝัง (Inculcation)	ปลูกฝังโดยการโน้มน้าวใจ ชักจูง	ลัทธิ ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ
	การสอน (Teaching)	สั่ง บอก เล่า อธิบาย ชี้แจง แสดงให้ดู มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์	ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทักษะ และเจตคติต่าง ๆ
ศาสตร์และศิลป์ในการสอน	รูปแบบการสอน	ลักษณะการสอน	เนื้อหา
	การฝึกอบรม (Training)	มุ่งพัฒนาทักษะเฉพาะเพื่อการปฏิบัติงาน ใช้เวลาในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนนำทักษะไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ทันที	ความรู้ ทักษะ เจตคติต่าง ๆ
	การสอนซ่อมเสริม (Remedial and Enrichment Instruction)	สอนซ่อมเสริมเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มย่อย สอนและกำกับชี้แนะ ให้คำปรึกษา	ความรู้ ทักษะ และเจตคติที่สอดคล้องกับความต้องการรายบุคคล
	การติว (Tutoring)		
	การชี้แนะ (Coaching)		
	การนิเทศ (Supervising)		
การสอนทางไกล (Distance Teaching)	สอนผ่านสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ	ความรู้ ทักษะ เจตคติต่าง ๆ	
การสร้างความรู้โดยผู้เรียน (Construction)	ผู้เรียนสร้างความรู้เอง ผู้สอนจัดประสบการณ์ กิจกรรม เชื่อมต่อการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้	ความรู้ ทักษะ เจตคติต่าง ๆ	
การสอนแบบไม่มีครู (Instruction Without Teacher)	ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้โดยไม่มีครู ผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์ คอมพิวเตอร์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ	ความรู้ ทักษะ เจตคติต่าง ๆ	
การสอนโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปผ่านสื่อและสิ่งพิมพ์ (Programmed Instruction Through Printed Materials and Computer)			

การสอนผู้ใหญ่ (Pedagogy) นั้นผู้สอนจำเป็น ผู้ที่มีชื่อเสียงคือ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) โดยได้ ต้องมีความสามารถในการประยุกต์หลักการ แนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ วิธีการ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ สามารถเรียนรู้ได้ตามเป้าหมาย จุดหมาย วัตถุประสงค์ ของการสอนที่กำหนด ความรู้ดังกล่าวได้มาจากการ คิด การวิเคราะห์ของนักปรัชญา การศึกษาค้นคว้า พิสูจน์ทดสอบตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้สอน ควรมี จิตวิทยาการเรียนรู้ วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้การสอนมีความน่าสนใจ สนุกและมีความสุข ดังคำกล่าวที่ว่า “ผู้เรียนสำราญ งานสำเร็จ”

ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับศาสตร์และ ศิลป์ในการสอน

ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้น กล่าวได้ว่า เริ่มมีการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาการมาจากแนว ความคิดเดิมของ ธอร์นไดค์ (Thorndike, 1982) จาก การเขียนบทความเกี่ยวกับ “การเรียนรู้ของผู้ใหญ่” ซึ่งธอร์นไดค์ไม่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของ ผู้ใหญ่โดยตรง แต่ศึกษาถึงความสามารถในการเรียนรู้ โดยเน้นให้เห็นว่าผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ได้ ซึ่งเป็น สิ่งที่มีความสำคัญมาก จากสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้มีนักการศึกษาจำนวนมากทำการศึกษาค้นคว้า จนพบว่า “ผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ได้” รวมทั้งยังได้พบ กระบวนการเกี่ยวกับด้านความสนใจ และความ สามารถของผู้ใหญ่นั้น แตกต่างออกไปจากการเรียนรู้ ของเด็กเป็นอันมาก นอกจากนี้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ แล้ว ยังมีแนวคิดทางด้านที่เป็นศิลป์ในการเรียนรู้ซึ่ง เป็นการค้นหาวิธีการในการรับความรู้ใหม่ ๆ และการ วิเคราะห์ถึงความสำคัญของประสบการณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะเกี่ยวข้องกับว่า “ผู้ใหญ่เรียนรู้อย่างไร” (How Adult Learn) โดยมีนักการศึกษาผู้ใหญ่คือ ลินเดอร์แมน (Linderman) ได้เขียนหนังสือชื่อ “ความหมายของ การศึกษาผู้ใหญ่ แนวความคิดของลินเดอร์แมนนั้น ได้รับอิทธิพลค่อนข้างมากจากนักปรัชญาการศึกษา

ผู้ที่มีชื่อเสียงคือ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) โดยได้ เน้นอย่างมากเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้น ควร เริ่มต้นจากสถานการณ์ต่าง ๆ (Situations) มากกว่า เริ่มจากเนื้อหาวิชา ซึ่งวิธีการเรียนการสอนโดย ทั่วๆ ไป มักจะเริ่มต้นจากครูและเนื้อหาวิชาเป็น อันดับแรก และมองดูผู้เรียนเป็นส่วนที่สอง

ในการเรียนแบบเดิมนั้น ผู้เรียนจะต้องปรับ ตัวเองให้เข้ากับหลักสูตร แต่ว่าในการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น หลักสูตรควรจะได้สร้างขึ้นมาจากความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ ผู้เรียน จะพบว่าตัวเองมีสถานการณ์เฉพาะ อันเกี่ยวกับหน้าที่ การงาน งานอดิเรก หรือสันตนาการ ชีวิตครอบครัว ชีวิตในชุมชน สถานการณ์ต่าง ๆ นี้จะช่วยให้ผู้เรียน ได้ปรับตัวและการศึกษาผู้ใหญ่ควรเริ่มจากจุดนี้ ส่วน ด้านตำราและผู้สอนนั้นถือว่ามีหน้าที่และบทบาทของ ลงมา

แหล่งความรู้ที่มีคุณค่าสูงสุดในการศึกษา ผู้ใหญ่คือ ประสบการณ์ของผู้เรียนเอง และมีข้อคิดที่ สำคัญว่า “ถ้าหากการศึกษาคือชีวิตแล้ว ชีวิตก็คือ การศึกษา” (If Education is life, then Life is Education) และก็สรุปได้ว่า ประสบการณ์นั้นคือตำราที่ มีชีวิตจิตใจสำหรับนักการศึกษาผู้ใหญ่

จากแนวความคิดของลินเดอร์แมน ทำให้ได้ ข้อสันนิษฐานที่สำคัญ ๆ และเป็นกฎเกณฑ์สำคัญสำหรับ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ รวมทั้งการวิจัยในระยะต่อ ๆ มา ทำให้โนลส์ (Knowles, 1954) ได้พยายามสรุป เป็นพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ซึ่งมี สาระสำคัญดังนี้

1. ความต้องการและความสนใจ

ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่า ตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ ผ่านมาเขาจะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นควรจะ มีการเริ่มต้นในสิ่งเหล่านี้้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะ การจัดกิจกรรมทั้งหลาย เพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ นั้นจะต้องคำนึงถึงสิ่งนี้ด้วยเสมอ

2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดี ถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน ดังนั้นการจัดบทเรียนที่เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ควรจะยึดถือสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ มิใช่ตัวเนื้อหาวิชาทั้งหลาย

3. การวิเคราะห์ประสบการณ์

เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้นวิธีการหลักสำหรับการศึกษผู้ใหญ่ ก็คือการวิเคราะห์ถึงประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่ามีส่วนไหนของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้าง แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

4. ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง

ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่คือ การมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ เพราะฉะนั้นบทบาทของครูจึงควรอยู่ในกระบวนการสืบหา หรือ ค้นหาคำตอบร่วมกับผู้เรียนมากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่านหรือเป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผลว่าเขาคล้อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล

ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละบุคคล เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนผู้ใหญ่จะต้องจัดเตรียมการในด้านเนื้อหาอย่างดีพอ เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน เวลาที่ใช้ทำการสอน สถานที่สอน

ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ของ มัลคัม โนลส์ (Andragogy Theory of Malcolm Knowles) ระบุว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่แตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็ก เพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากกว่าดังนั้นการเรียนการสอนต้องยึดหลักให้ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้ใหญ่นั้นคือต้องรู้ หลักการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งโนลส์ (Knowles, 1980) เรียกวิชาการศึกษาผู้ใหญ่นี้ว่า แอนดราโกจี (Andragogy) (อรทัย ศักดิ์สูง. 2552 : ออนไลน์) ประกอบด้วย

1) มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self –Concept)

ผู้ใหญ่จะมีลักษณะที่เติบโตทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีวุฒิภาวะสูง มโนทัศน์ต่อตนเองจะพัฒนาจากการพึ่งพาผู้อื่นไปเป็นการชี้นำตนเอง(Self directedness) เพิ่มขึ้น เป็นตัวของตัวเองวิธีจัดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ตามหลักการข้อนี้ ประกอบด้วย การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้อารมณ์วางแผนร่วมกันการนำประสบการณ์การเรียนรู้อมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้

2) ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience)

ผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะมากขึ้นมีประสบการณ์อย่างกว้างขวางที่จะเป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่าของการเรียนรู้ผู้ใหญ่สะสมประสบการณ์เพิ่มขึ้นเป็นการขยายฐานที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ประกอบด้วยความสำคัญของการนำประสบการณ์มาเป็นเทคนิคในการเรียนการสอนความสำคัญของการนำประสบการณ์ไปปฏิบัติและการเรียนรู้ ด้วยตนเองจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้ใหญ่จึงควรเป็นแนวที่ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์เดิม

3) ความพร้อมที่จะเรียน (Readiness)

ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียนเมื่อรู้สึกว่ามัน “จำเป็น” ต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคมของตน ปัจจัยที่ควรคำนึงถึงเกี่ยวกับการเสริมสร้างความพร้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ประกอบด้วยเวลาในการเรียนรู้และการจัดกลุ่มผู้เรียน

4) ความมุ่งหมาย หรือแนวทางการเรียนรู้ (Orientation to Learning)

ผู้ใหญ่จะยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ มุ่งนำความรู้ไปใช้ทันที

ทฤษฎี แอนดราโกจี (Andragogy) ของ มัลคัม โนลส์ เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้ใหญ่ กล่าวคือ ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มที่และได้รับการสนใจให้อยาก

เรียน มองเห็นความสำคัญของเรื่องที่จะเรียน ซึ่งสนองความต้องการของผู้เรียนและสัมพันธ์กับความรู้และประสบการณ์ที่เขามีการจัดการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับปัญหาที่ผู้เรียนพบจริงในชีวิตประจำวัน โดยที่ผู้เรียนจะรู้วิธีแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้ดี โนลส์ได้เสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการจัดระบบการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ประกอบด้วยกระบวนการเป็นลำดับขั้น (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์.2544 : 95) ดังนี้

1) การสร้างบรรยากาศเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนได้แก่ การจัดสถานที่ วัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวก การประชาสัมพันธ์แก่ผู้สนใจ และสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง

2) การจัดโครงสร้างองค์การเพื่อการวางแผนการเรียนรู้ร่วมกันโดยควรจัดให้ผู้เรียนได้ร่วมคิด ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตั้งแต่จุดเริ่มต้น ใช้เทคนิคการอภิปรายกลุ่ม การเสริมสร้างสัมพันธ์ภายในกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็น

3) การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน โดยการประเมินสมรรถนะที่พึงประสงค์ซึ่งมีความสำคัญจำเป็น และยังคงอยู่ในระยะนั้น จะเป็นการทำให้ผู้เรียนยอมรับและตระหนักถึงความต้องการนั้นได้

4) การกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนกำหนดและตัดสินใจทิศทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนมีหน้าที่เพียงแต่อำนวยความสะดวก เสนอแนะ และร่วมวางแผนการกำหนดวัตถุประสงค์เป็นวิธีการทางจิตวิทยาที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและจะต้องระบุประเภทของพฤติกรรม รวมถึงเนื้อหาและขอบข่ายพฤติกรรมนั้น ๆ ด้วย

5) การจัดแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการนำหลักการสอนผู้ใหญ่มาเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง การจัดระเบียบของเนื้อหา หน่วยการเรียนรู้ การเสนอแนะกระบวนการ และวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกัน

6) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับ การเลือกใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงการใช้สื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้นอย่างไร เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ในกระบวนการนี้ผู้สอนจึงมีบทบาทเป็นทั้งนักเทคนิค และวิทยากรที่จะแนะนำเนื้อหา และสื่อประกอบการเรียนรู้เมื่อผู้เรียนมีความต้องการ และเป็นผู้ที่คอยเชื่อมโยงความรู้ระหว่างหน่วยการเรียนรู้อีกด้วย

7) การประเมินผลผู้เรียน มีความมุ่งหมาย เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนได้บรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้หรือไม่ มีอะไรเป็นปัญหา อุปสรรค การประเมินผลผู้เรียน ที่ทำการเปรียบเทียบระดับความสามารถก่อนและหลังกิจกรรมทำให้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียนได้รับและสามารถบอกถึงประสิทธิภาพของผู้สอนด้วย

ศาสตร์และศิลป์ในการเรียนรู้ผู้ใหญ่ที่แตกต่างจากเด็ก

Malcolm S. Knowles ได้นำทฤษฎี Andragogy มาตีพิมพ์ลงในหนังสือชื่อ “Adult leadership” เมื่อปีค.ศ. 1968 ซึ่งกลายมาเป็นคำนิยมในสหรัฐอเมริกา Knowles ทฤษฎีเป็นการแยกความแตกต่างของ Andragogy กับทฤษฎีการสอนของเด็กซึ่งเรียกว่า Pedagogy เอาไว้ดังนี้

ตารางที่ 2 ความแตกต่างของ Andragogy กับ Pedagogy

ข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption)	การสอนเด็ก (Pedagogy)	การสอนผู้ใหญ่ (Andragogy)
ความต้องการในการเรียนรู้ (The Need to Know)	<ul style="list-style-type: none"> ขึ้นอยู่กับผู้สอน ผู้เรียนมีหน้าที่เรียน สิ่งที่เรียนอาจจะไม่ได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน 	<ul style="list-style-type: none"> ผู้เรียนสามารถกำหนดความต้องการได้ด้วยตนเอง (Self-Directed)
มโนทัศน์แห่งตน (Self-Concept)	<ul style="list-style-type: none"> ไม่เป็นอิสระ 	<ul style="list-style-type: none"> มีความสามารถในการนำตนเองเพิ่มขึ้น
บทบาทของประสบการณ์ (The Role of Learner's Experience)	<ul style="list-style-type: none"> ประสบการณ์น้อย ประสบการณ์จะผ่านการอ่าน เขียน และการฟัง 	<ul style="list-style-type: none"> ผู้เรียนมีแหล่งความรู้ มีประสบการณ์มากที่ทำให้เกิดการเรียนรู้มาก่อน
ความพร้อมในการเรียนรู้ (Readiness to Learn)	<ul style="list-style-type: none"> เรียนเพื่อต้องการสอบผ่านหรือได้รับการยอมรับ ความพร้อมมาจากที่ผู้สอนบอก 	<ul style="list-style-type: none"> มีความต้องการในการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือในการทำงาน
เป้าหมายการเรียนรู้ (Orientation to Learning)	<ul style="list-style-type: none"> วิชาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> มี Problem-Base
แรงจูงใจ (Motivation)	<ul style="list-style-type: none"> เกิดจากการกระตุ้นจากภายนอก เช่น คะแนนที่จะได้รับ 	<ul style="list-style-type: none"> เกิดจากการกระตุ้นทั้งภายในและภายนอก

ตารางที่ 3 ความแตกต่างของการออกแบบการสอนของผู้ใหญ่และการสอนของเด็กก็จะเห็นได้ถึง ความแตกต่างกันดังนี้

องค์ประกอบ	การสอนเด็ก	การสอนผู้ใหญ่
ด้านบรรยากาศ	<ul style="list-style-type: none"> เป็นทางการ เป็นการแข่งขันกัน เป็นการใช้อำนาจของครู 	<ul style="list-style-type: none"> ไม่เป็นทางการ ให้ความเคารพยกย่อง มีความร่วมมือกัน
ด้านการวางแผน	<ul style="list-style-type: none"> แผนการโดยครู 	<ul style="list-style-type: none"> มีการวางแผนร่วมกัน
การวินิจฉัยความต้องการ	<ul style="list-style-type: none"> ตัดสินโดยตัวครู 	<ul style="list-style-type: none"> มีการพิจารณาร่วมกัน
การพิจารณาวัตถุประสงค์	<ul style="list-style-type: none"> พิจารณาโดยครู 	<ul style="list-style-type: none"> มีการเจรจาร่วมกัน
การเรียน-การสอน	<ul style="list-style-type: none"> เป็นไปตามเนื้อหาวิชา ใช้หน่วยด้านเนื้อหาวิชา 	<ul style="list-style-type: none"> เป็นไปตามความพร้อมของผู้เรียน ใช้หน่วยปัญหาที่เกิดขึ้น
กิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> ใช้เทคนิคต่างๆโดยครู 	<ul style="list-style-type: none"> ใช้เทคนิคการทดลอง การสืบเสาะหาโดยตัวผู้เรียนเอง
การประเมิน	<ul style="list-style-type: none"> ประเมินโดยครู 	<ul style="list-style-type: none"> การวินิจฉัยร่วมกันตามความต้องการ การประเมินผลโครงการร่วมกัน

เมื่อนำการสอนแบบเด็กและแบบผู้ใหญ่มาเปรียบเทียบกันจะสะท้อนให้เห็นว่าลักษณะของผู้ใหญ่นั้นแตกต่างจากเด็ก การเลือกวิธีการในการพัฒนา ย่อมต้องแตกต่างกัน ผู้ใหญ่มีศักยภาพที่ซ่อนอยู่ซึ่งเกิดมาจากประสบการณ์ หน้าที่ของนักพัฒนาจึงมีหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) มากกว่า การสั่งสอนในการทำให้ศักยภาพนั้นถูกนำออกมา

เป็นผล (Competency) ได้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่แตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็ก เพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์ มากกว่า ดังนั้นการเรียนการสอนต้องยึดหลักให้ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้ใหญ่ นั่นคือ ต้องรู้ หลักการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งโนลส์ เรียกว่า การศึกษาผู้ใหญ่ที่ว่า แอนดราโกยี (Andragogy) Malcolm Knowles ได้เสนอแนะกระบวนการเรียนการสอนผู้ใหญ่

บนพื้นฐานความคิดของสมมติฐานข้างต้น โดยนำเสนอเป็นกระบวนการเรียนการสอนตามลำดับขั้น โดยเริ่มจากขั้นตอนแรกได้แก่

1. การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ โดยการสร้างบรรยากาศแบบผู้ใหญ่ (Adulthood) ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้ใหญ่ ซึ่งบรรยากาศนี้หมายถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ความสบายใจ และไม่รู้สึกรำคาญ

2. สร้างกลไกต่างๆ เพื่อให้เกิดการวางแผนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนผู้เรียนซึ่งอาจกระทำโดยการตั้งกลุ่มทำงาน ตั้งคณะกรรมการ หรือการตกลงร่วมกัน

3. วิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งค่านิยม และความสนใจของผู้เรียน อาจจะทำได้โดยการใช้เทคนิคการประเมินตนเอง และ อภิปรายร่วมกัน

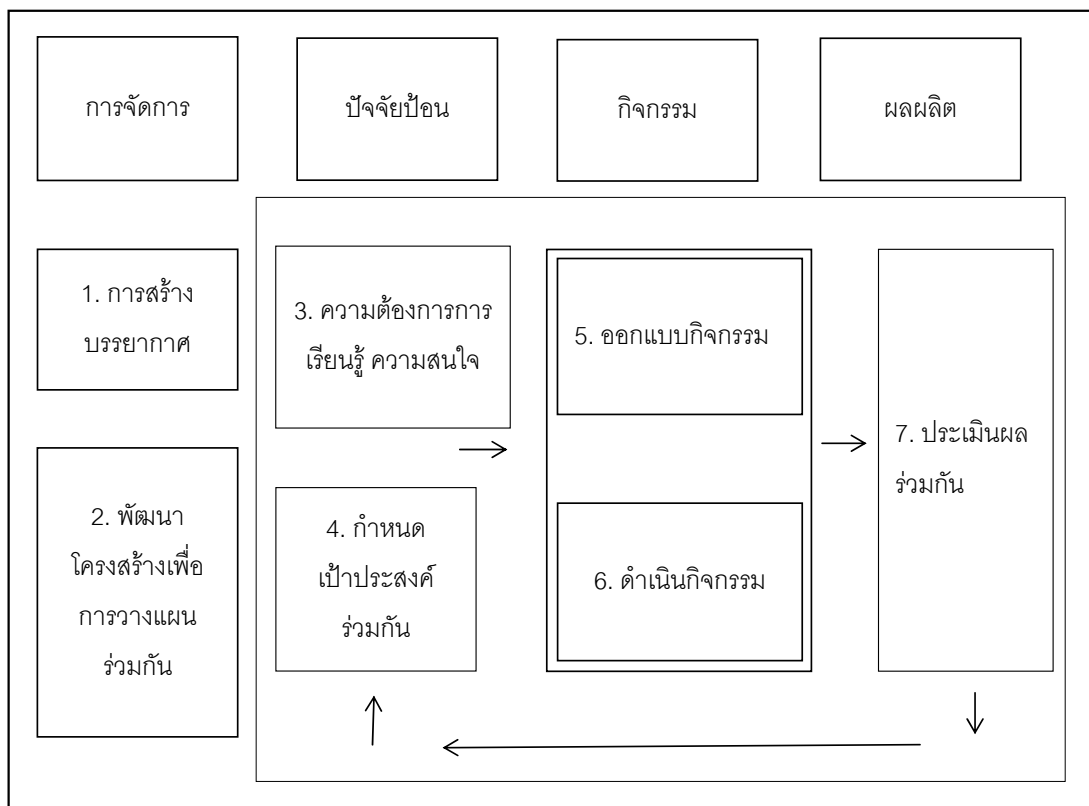
4. การกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน

5. การออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้

6. ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

7. การประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งอาจรวมถึงการประเมินความต้องการซ้ำ การประเมินผลนี้ควรเป็นลักษณะของการประเมินผลร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน โนลส์นำเสนอกระบวนการของ Andragogy ซึ่งมีลักษณะเป็นวงจrdังนี้

แผนภาพที่ 1 Andragogy Process

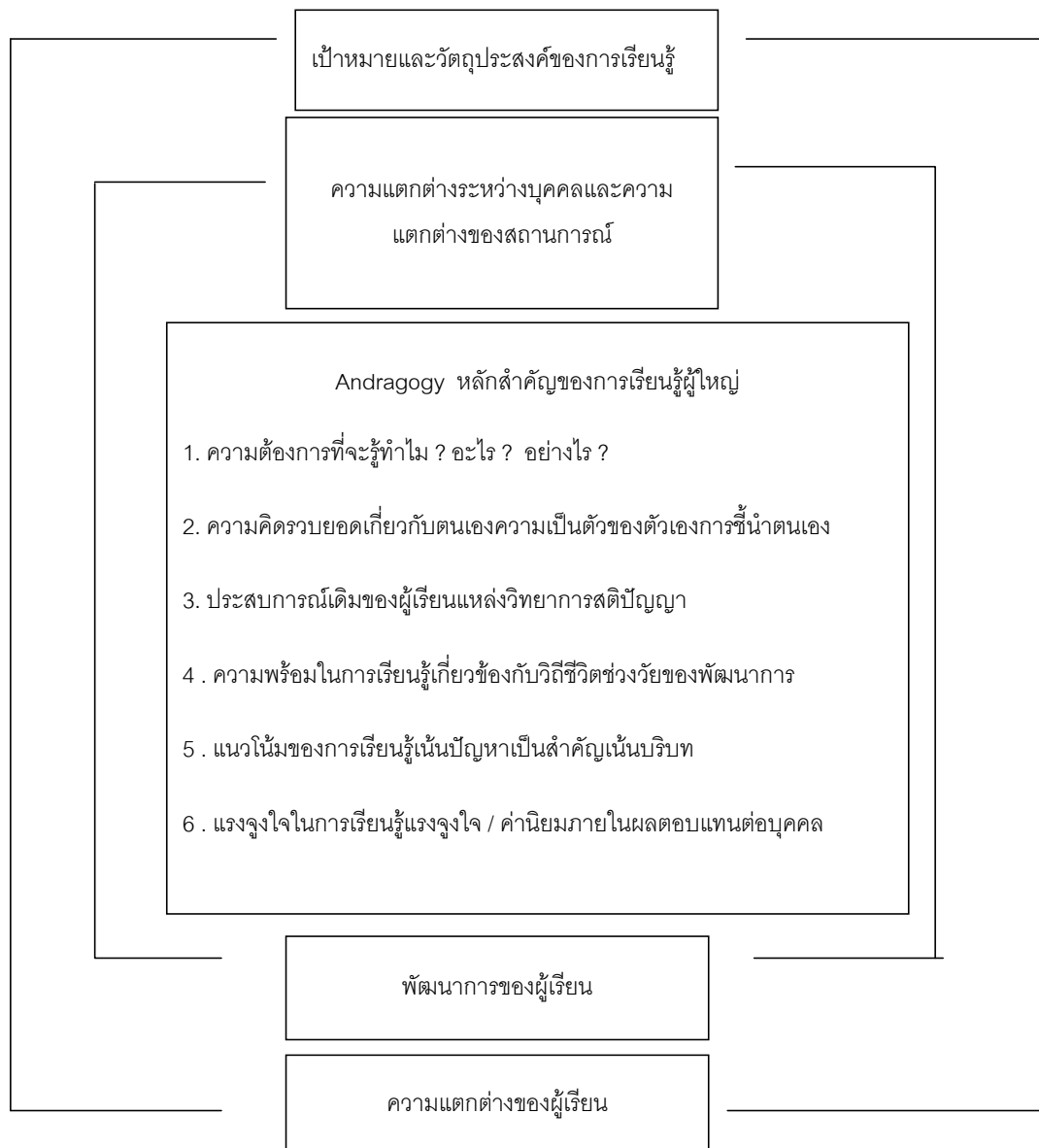

การใช้แนวคิด Andragogy ในการสอนผู้ใหญ่

ในหนังสือ The Adult Learner ซึ่งโนลส์ เขียนไว้ตั้งแต่ ค.ศ. 1973 และจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งที่ 5 ใน ค.ศ.1998 โดยผู้เขียนร่วมคือ Elwood F. Holton และ Richard A Swanson หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอรูปแบบของการประยุกต์ใช้แนวคิด Andragogy ใน

กระบวนการเรียนการสอนผู้ใหญ่ โดยแสดงความสัมพันธ์ของแนวคิดหลักๆของ Andragogy กับองค์ประกอบอื่นๆ คือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการเรียน และความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือสถานที่ที่แตกต่างกันเข้ามาเป็นองค์ประกอบของการประยุกต์ใช้แนวคิด (ดูแผนภาพที่ 2 Andragogy in Practice)

แผนภาพที่ 2 Andragogy in Practice

ที่มา : Andragogy in Practice (Knowles, Holton, and Swanson, 1998).: p.82

ในมุมมองที่กลับกันผู้เรียนเองต้องมีบทบาทความรับผิดชอบและต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ กล่าวคือ ผู้เรียนเองจะต้อง :

1. ทำการวิเคราะห์ตนเอง (Self- Diagnosis) โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการการเรียนรู้ (Learning Need)
2. มีส่วนรับผิดชอบในการวางแผนการเรียนบางส่วน
3. ยอมรับว่ากระบวนการเรียนการสอนเป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
4. กระบวนการประเมินและเกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินความสำเร็จถือเป็นความรับผิดชอบส่วนหนึ่ง ของผู้เรียน
5. การใช้เทคนิคการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ในการสอนจะเหมาะสมกับผู้ใหญ่มากที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับศาสตร์และศิลป์การสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) ของโนลส์ เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อวงการการศึกษาในอเมริกามากที่สุด โดยเฉพาะแนวคิดที่ทำให้ปฏิบัติต่อนักศึกษาผู้ใหญ่ในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้ที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีและเป็นผู้ที่มีความสามารถสร้างบรรยากาศแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้ใหญ่ มิใช่สภาพแวดล้อมที่เป็นห้องเรียนตอบสนองความต้องการของผู้เรียนจัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนหลายๆ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ถึงจุดดี จุดเด่นของกันและกัน และใช้จุดเด่นเหล่านั้นเป็นแหล่งวิทยาการเพื่อการเรียนรู้จากกันและกัน

โนลส์ให้ความหมาย Andragogy ว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ในการสอนผู้ใหญ่ และอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวุฒิภาวะ ความพร้อมในการเรียน ประสบการณ์ และความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งจะมีแตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ เมื่อบุคคลเติบโต

ขึ้นเป็นผู้ใหญ่จะมีวุฒิภาวะและมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ ภาวะการเป็นตัวของตัวเอง มีการรับผิดชอบมากขึ้นเมื่อบุคคลเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่มากขึ้นการพึ่งพิงคนอื่นก็จะน้อยลง และบุคคลมีความสามารถในการชี้นำตนเอง (Self-Direction) สูงขึ้น คุณลักษณะต่างๆ เช่น การมีประสบการณ์มากขึ้น การเป็นบุคคลที่มีเหตุผลมากขึ้นมากขึ้น ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะเป็นองค์ประกอบที่เกื้อกูลส่งเสริมให้บุคคลสามารถเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองได้ดี ด้วยเหตุผลดังกล่าวในกระบวนการเรียนการสอนผู้ใหญ่ โนลส์จึงได้เสนอประเด็นเรื่อง การเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง (Self-Directed Learning) ซึ่งได้รับความสนใจอย่างมาก มีการศึกษาวิจัย อภิปรายและขยายความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องโนลส์ให้ความหมายของการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ จะด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ผู้เรียนจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้นั้นๆ เช่น มีบทบาทในการวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง ตัดสินใจ กำหนด เป้าหมาย วิธีการเรียน การประเมินผลของตนเอง ทั้งนี้อาจกระทำโดยได้รับความช่วยเหลือจากผู้สอนหรือบุคคลอื่นๆ หรือกระทำด้วยตนเองผู้เดียวก็ได้ "ซึ่งนักการศึกษาผู้ใหญ่หรือผู้สอนควรได้มีบทบาทในการส่งเสริมศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนการชี้นำตนเองได้ด้วยโนลส์ได้กล่าวถึงทักษะจำเป็นในการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง ว่า บุคคลที่จะสามารถชี้นำตนเองได้นั้น ควรมีความสามารถดังต่อไปนี้

1. สามารถพัฒนานิสัยความอยากรู้อยากเห็นหรืออาจเรียกทักษะนี้ว่า การคิดแบบอนเคนย คือ "ความสามารถในการคิดอย่างหลากหลายในหลายแง่มุม (Divergent Thinking)"
2. สามารถยอมรับตนเองได้ไม่อคติ และยอมรับผลย้อนกลับ (Feedback) จากคนอื่นที่กล่าวถึงตนเอง โดยไม่คอยแก้ตัวตลอดเวลาหรือปกป้องตนเองตลอดเวลา

3. ความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนโดยสามารถระบุรูปแบบความต้องการอย่างเป็นรูปธรรมหรือสมรรถนะที่ต้องการเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง

4. ความสามารถในการรวบรวมและกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ โดยสามารถอธิบายหรือระบุผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรมได้

5. ความสามารถในการระบุแหล่งข้อมูลหรือแหล่งเรียนรู้ทั้งที่เป็นบุคคลหรือสิ่งของเพื่อตนเองจะสามารถใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

6. ความสามารถในการออกแบบหรือวางแผนกลยุทธ์ต่างๆ เพื่อให้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ

7. ความสามารถในการดำเนินการตามแผนที่วางไว้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทักษะนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาความสามารถในการคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking)

8. ความสามารถในการรวบรวมหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าตนเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และสร้างแสดงให้เห็นว่าหลักฐานนั้นน่าเชื่อถือ

ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความสามารถชี้นำตนเองได้นั้น ผู้สอนซึ่งในอดีตมักจะมีบทบาทใน “การสอน” จำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทไปเป็น “ผู้ช่วย” (Helper) หรือ “ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้” (Facilitator) ซึ่งหมายถึงว่า ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเรียนให้เกิดการเรียนรู้ โดยไม่ไปควบคุมกับการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือทำการ “สอน” ตามชั่วโมงเรียนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ผู้สอนจำเป็นต้องช่วยพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองของผู้เรียน และพัฒนาศักยภาพในการชี้นำตนเองในตัวผู้เรียนให้มากขึ้น ทั้งนี้ผู้สอนจำเป็นต้องเปลี่ยนทัศนคติในการเรียนการสอน และมีความเชื่อว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการและความรับผิดชอบที่จะเรียนด้วยการชี้นำตนเองได้ โนลส์กล่าวว่า นักการศึกษาจะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้สามารถชี้นำตนเองได้โดยดังต่อไปนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์/การพัฒนาสร้างบรรยากาศเป็นการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักว่า ตนเองมีส่วนช่วยหรือร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขันกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนรู้สึกว่าจะมีความปลอดภัย มั่นใจ ได้รับการสนับสนุนมากกว่า การสร้างความกดดันหรือตีตื้น

2. การกำหนดลักษณะของผู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง (A Cognitive Map of Self-Directed Learning) มิงานวิชัยที่นำเสนอลักษณะสำคัญของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ว่า ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่สามารถชี้นำตนเอง (Self-Directed Person) และสรุปว่าผู้ที่สามารถชี้นำตนเองได้ควรมีลักษณะดังนี้

- 1) บุคคลมีความต้องการจะชี้นำตนเอง
- 2) ผู้ใหญ่นำประสบการณ์จากชีวิตจริงมาด้วยและเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญสำหรับตนเองและผู้อื่น
- 3) ผู้ใหญ่เน้นเป้าหมายการเรียน การแก้ปัญหาและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนเอง
- 4) ผู้ใหญ่มีแรงจูงใจภายในเป็นตัวกระตุ้นให้เรียน โดยเฉพาะเมื่อมีสภาพแวดล้อมและการเสริมแรงที่เหมาะสม

3. ใช้แบบฝึกหัดที่ช่วยให้เกิดทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองเช่น ทักษะการวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้ของตนเอง ทักษะการอ่านอย่างวิพากษ์วิจารณ์มากกว่าการอ่านเก็บใจความ และทักษะการสัมภาษณ์เป็นบุคคล เป็นต้น

4. การสร้างสัญญาการเรียนรู้ (Learning Contract) เป็นสัญญาการเรียนรู้ที่เป็นความตกลงร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนเป้าหมายการเรียน กระบวนการ/วิธีการเรียนรู้ หลักฐานแสดงความสำเร็จรวมทั้งวิธีประเมินผลการเรียน

5. การเรียนตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองและตอบคำถาม

สรุป

ลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในปัจจุบันนั้นมักเอาหลักทฤษฎีของโนลส์ซึ่ง โนลส์ได้นำหลักนี้มาจากหลักของมนุษยนิยม (humanism) เป็นการมองที่ตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ (self-directed) เพราะโนลส์มองว่าผู้ใหญ่ที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ อีกทั้งผู้ใหญ่มีความรับผิดชอบสามารถควบคุมตนเองได้ ผู้สอนเป็นเพียงผู้ที่คอยอำนวยความสะดวกแนะนำในการเรียนรู้เท่านั้น ลักษณะของกิจกรรมจึงเป็นการมอบหมายงานให้เกิดการค้นคว้าด้วยตนเอง สามารถกำหนดหัวข้อที่สนใจเองได้ ในทางด้านการศึกษาจะใช้วิธีการให้ทำการค้นคว้าด้วยตนเอง หรือเรียกว่างานวิทยานิพนธ์ ในการจัดการอบรมให้กับผู้ใหญ่ก็ให้มีการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนต่อกัน เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ตนเอง การเรียนรู้แบบ Action Learning ก็เป็นการเรียนรู้ใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน Michael J. Marquardt ได้นำเสนอแนวทางในการพัฒนามนุษย์แบบใหม่นี้ด้วยการจัดตั้งกลุ่มที่มีความหลากหลายมาทำการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการทำงานหรือในการแก้ปัญหา โดยหลักของการเรียนรู้แบบนี้ได้นำคำถามมาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำรูปแบบการเรียนรู้ คำถามที่ดีก็จะได้คำตอบที่ดี คำตอบที่ดีก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี คำถามเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันโดยปกติทั่วไปอยู่แล้วคำถามเป็นสิ่งที่เข้าไปเกี่ยวข้องของในศาสตร์ต่างๆ ดังนั้นคำถามจึงเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่นักพัฒนาควรต้องเรียนรู้จักในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งการตั้งคำถาม การฟัง การสังเกต การประมวลสิ่งที่ได้เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ในอนาคตต่อไป

ความเป็นศาสตร์ในการสอนผู้ใหญ่ คือ การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ โดยการสร้าง

บรรยากาศแบบผู้ใหญ่ (Adulthood) ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้ใหญ่ ซึ่งบรรยากาศนี้หมายถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ความสบายใจ และไม่รู้สึกรำคาญ

ความเป็นศิลป์ในการสอนผู้ใหญ่ คือ การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนซึ่งอาจกระทำโดยการตั้งกลุ่มทำงาน ตั้งคณะกรรมการ หรือการตกลงร่วมกันวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งค่านิยม และความสนใจของผู้เรียน อาจจะทำให้ได้โดยการใช้เทคนิคการประเมินตนเอง และ อภิปรายร่วมกันการกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน การออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้

การใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการสอนผู้ใหญ่ ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องสามารถพัฒนานิสัยความอยากรู้อยากเห็นยอมรับตนเองได้ไม่อคติ และยอมรับผลย้อนกลับ (Feedback) จากคนอื่นที่กล่าวถึงตนเองโดยไม่คอยแก้ตัวตลอดเวลาหรือปกป้องตนเองตลอดเวลา

เอกสารอ้างอิง

- งานวิจัยและบริการวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2556). **ผู้บริหารและบุคลากรงานวิจัยและบริการวิชาการ**. 4, กันยายน, 2558. จากผู้บริหารงานวิจัยและบริการวิชาการ: <http://portal.edu.chula.ac.th/resch/view.php?Page=1355728864199097>
- จินตนา สุจจันท์. (2551). **การเรียนรู้ด้วยวิธีชั้นนำตนเอง**. 3, กันยายน, 2558. จากการเรียนรู้ด้วยวิธีชั้นนำตนเอง (Self-Directed Learning) : <http://ejournal.edu.cmu.ac.th/data/2013-07-04-044138-86-16012553102943.pdf>
- ประเทือง วิบูลศักดิ์. (2552). **การเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-Directed Learning)**. 3, กันยายน, 2558. จากการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-Directed Learning) : <http://www.sahavicha.com/?name=article&file=readarticle&id=1302>

- อรทัย ศักดิ์สูง. (2543). **ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ของ มัลคัม โนลส์**. 3,กันยายน, 2558. จาก ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ของ มัลคัม โนลส์ Andragogy Theory : http://www.baanjomyut.com/library/theory_of_malcolm_knowles/
- Chad Bates.(2009). **Malcolm Knowles (1913 - 1997)**. September,3, 2015. From Malcolm _Knowles:http://web.utk.edu/~start6/knowles/malcolm_knowles.html
- Mark K. Smith. (2002). **Malcolm Knowles, informal adult education, self-direction and andragogy**. September, 4, 2015. frominfed.org | Malcolm Knowles:<http://infed.org/mobi/malcolm-knowles-informal-adult-education-self-direction-and-andragogy/>
- The National Institutes of Health \ National Institute of General Medical Sciences Gran.(2014). Michael L. Gross, Ph.D. September,5 , 2015 From Michael L. Gross, Ph.D. | Biomedical M : <http://msr.dom.wustl.edu/michael-l-gross-ph-d>